

ДУХОЎНАСЦЬ, ПАТРЫЯТЫЧНАСЦЬ І САЦЫЯЛЬНАЯ АКТЫЎНАСЦЬ ЯК ПАКАЗЧЫКІ ГРАМАДЗЯНСКАЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЭНТАЎ-ВАЛАНЦЁРАЎ

Байко А.П.

*старшы выкладчык кафедры педагогікі сацыякультурнай дзейнасці
УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»
(Рэспубліка Беларусь, г. Мінск)*

Грамадзянская культура, як інтэгратыўная якасць асобы, характарызуе ступень авалодання агульначалавечымі гуманістычнымі каштоўнасцямі, культурнымі і духоўнымі традыцыямі беларускага народа, сфарміраванасцю гатоўнасці асобы да выканання грамадзянскага доўгу [8]. Ва ўзроставай псіхалогіі маладосць выдзяляецца як перыяд станаўлення самасвядомасці, фарміравання ўстойлівай сістэмы каштоўнасцей і вызначэння сацыяльнага статусу асобы. У маладосці вядучай дзейнасцю становіцца прафесійная ці навучальна-прафесійная. Б.Г. Ананьеў лічыў магчымым вылучыць студэнцкі ўзрост у спецыяльны перыяд псіхічнага развіцця, як перыяд інтэнсіўнага прафесійнага саманавучання [6]. Па дадзеных ЮНЭСКА, колькасць склад студэнтаў у свеце павялічваецца з кожным годам. Калі ў 1980 годзе іх было 46 мільёнаў, то ўжо ў 2000 годзе – 79, а па прагнозах да 2025 г. студэнтаў будзе налічвацца 100 мільёнаў чалавек. Гэту катэгорыю маладых людзей, арганізаваных і аб'яднаных інстытутам вышэйшай адукацыі, адрознівае высокі інтэлектуальны ўзровень, прафесійная скіраванасць, імкненне да сацыяльнай сталасці. Маладыя людзі ў гэтым узросце самі ствараюць сваё асяроддзе зносін, і ад гэтага залежыць развіццё адных іх якасцей і прытупленне іншых. Вось чаму студэнтам, як і ўсім маладым людзям, важна знайсці сваё месца ў грамадстве, у жыцці, вызначыцца ў адносінах з іншымі людзьмі. Невыпадкова В.І. Слабодчыкаў і Я.І. Ісаеў завуць гэты перыяд «устанаўленнем аўтарства на ўласнае жыццё» [5].

Для студэнтаў адаптацыйным сродкам грамадзянскага станаўлення і пашырэння гарызонту можа выступіць валанцёрства. Таму што праз валанцёрства студэнты спрабуюць асэнсаваць не толькі грамадскае значэнне вызначанай дзейнасці, але і ўразумець яе асобасны сэнс, што яна можа даць асабіста кожнаму, наколькі забяспечыць самарэалізацыю індывідуальнасці. Менавіта таму ва ўсіх краінах зафіксаваны шырокі актыўны ўдзел студэнтаў у грамадскіх рухах. Гэтаму спрыяюць здольнасць перапрацоўваць і засвойваць велізарную плынь інфармацыі і развіццё крытычнасці мыслення, імкненне даць уласную ацэнку розным з'явам, пошук аргументацый, арыгінальнага рашэння. Разам з тым, у гэтым узросце яшчэ захоўваюцца некаторыя ўсталёўкі і стэрэатыпы, уласцівыя папярэдняму ўзросту. Гэта звязана з тым, што перыяд актыўнай каштоўнасна-творчай дзейнасці сутыкаецца ў маладога чалавека з абмежаваным характарам практычнай, творчай дзейнасці, няпоўнай уключанасцю маладога чалавека ў сістэму грамадскіх адносін. Сацыяльная сталасць з'яўляецца цэласнасцю ўсведамлення і рэалізацыі ў дзейнасці асобы, яе асноўных сацыяльных і

псіхалагічных якасцей і ўласцівасцей. Таксама трэба ўлічваць, як ставіцца асоба да сваіх патэнцыяльных магчымасцей. У гэтым узросце можна прасачыць, калі ў чалавека з'яўляюцца ўласныя погляды і адносіны, характэрныя патрабаванні, ацэнкі і самаацэнкі. Каб пазбегнуць шматлікіх памылак ў выхаванні моладзі, на думку Б. Вульфава, нельга імкнуцца вырашаць прыватныя пытанні (прафесійнай падрыхтоўкі, маральнай устойлівасці, умення выконваць законы і іншыя), не сфарміраваўшы галоўнага: умення разважаць над няпростымі праблемамі сучаснага жыцця і дзейнічаць у ім, арыентуючыся на патрыятычныя і агульначалавечыя каштоўнасці, сваё ўласнае ўдасканаленне [2].

Для краіны, як і для ўсяго грамадства, важна выхаваць моладзь з пэўным светапоглядам. І тут гаворка не ідзе менавіта аб «патрэбным» для дзяржавы светапоглядзе, а аб ўяўленнях, якія ставяць маладога чалавека на праўдзівы шлях, пра імкненні жыць і працаваць на карысць Радзімы і ў імя яе росквіту. У дадзеным кантэксце патрыятычнасць асобы можна вызначыць як адносна ўстойлівую сістэму адносін, у структуры якой вызначальным з'яўляецца стаўленне да айчыны і суайчыннікаў як каштоўнасці, і на гэтай аснове рэалізуецца самавызначэнне асобы ў свеце з'яў, падзей, паводзін. Па меркаванні шматлікіх аўтараў, рэальная магчымасць для ўзнікнення ўласнай сістэмы каштоўнасных арыентацый з'яўляецца яшчэ ў падлеткаў, што абумоўлена сацыяльнай сітуацыяй развіцця і псіхічнымі наватворамі, якія характарызуюць дадзены ўзрост. Псіхалагічнай базай каштоўнасных арыентацый выступае нарастальная сацыяльная актыўнасць, якая пашырае кола інтарэсаў, развіццё валявой сферы і рэфлексіі падлеткаў [4]. У той жа час станаўленне матывацыйна-каштоўнаснай сферы ў гэтым узросце адрозніваецца значнай супярэчлівасцю, абумоўленай сензіцыйнасцю падлеткаў да розных уплываў сацыяльнага асяроддзя. У гэтым сэнсе няпростая сітуацыя выбару асобасных каштоўнасных арыенціраў можа захавацца і ў маладым узросце, што адмоўна паўплывае на фарміраванне патрыятычных каштоўнасцей і грамадскай пазіцыі. Важным з'яўляецца наяўнасць кампанентаў нацыянальнай ідэнтычнасці і самаідэнтыфікацыі, калі «вобраз мы» ўключае аўтастэрэатыпы, якія фармулююцца на падставе суаднясення з уяўленнямі «пра іншых», а таксама ўяўленні пра мову, месца пражывання, пра гістарычнае мінулае, дзяржаўнасць. Увесь гэты набор прысутнічае на групавым узроўні самасвядомасці (міфы, легенды, літаратура, творы мастацкай творчасці, выступленні лідэраў партый і г.д.) і таму важна, каб ён дапаўняўся прывабнымі вобразамі валанцёраў, дабрачынцаў, мецэнатаў.

Даследчык А.К. Быкаў лічыць, што на ўзроўні асобасных якасцей патрыятызм і грамадзянскасць уяўляюць сабой любоў да вялікай і малой Радзімы, гатоўнасць выканаць канстытуцыйны абавязак, сучасны патрыятычны светапогляд, якому адпавядаюць устаноўкі і каштоўнасці, сацыяльная (у тым ліку рэлігійная і нацыянальная) талерантнасць, грамадска значныя паводзіны і дзейнасць [1]. Прыведзены пералік асобасных якасцей студэнтаў-валанцёраў карэлюе з асноўнымі кампанентамі грамадзянскай

культуры – свядомасцю, адносінамі і дзейнасцю – і можа разглядацца як канчатковая мэта патрыятычнага выхавання ў адзінстве духоўнасці, грамадзянства і сацыяльнай актыўнасці асобы.

Вось чаму пры выхаванні грамадзянскай культуры неабходна забяспечваць інтэграцыю трох ўзаемазалежных кампанентаў:

– кагнітыўнага (веды пра гістарычныя карані сваёй Радзімы, свайго народа, усведамленне значнасці гэтых ведаў як асобна каштоўных);

– эмацыянальнага (наяўнасць пачуцця павягі да іншых людзей, каханне да свайго бацькоўскага краю, праява клопату і пачуцця гаспадара ў любой сітуацыі па захаванні багацця і каштоўнасцей сваёй краіны);

– дзейснага (імкненне і здольнасць выяўляць сябе ў справах, берагчы помнікі даўніны, рэліквіі свайго роду, народнаю маёмасць, клапаціцца пра пажылых людзей і маленькіх дзяцей, праяўляць глыбокую зацікаўленасць ў захаванні навакольнага асяроддзя і г.д.).

Гэтыя кампаненты ў адзінстве фарміруюць валанцёра-грамадзяніна – дасведчанага, адчувальнага і дзейснага. Прычым, менавіта ў дзейнасці студэнта-валанцёра выбудоўваецца сэнсавы шэраг асобна значных каштоўнасцей, адбываецца ўсведамленне сваёй значнасці, карыснасці ў грамадстве і самарэалізацыя.

Пералічаныя вышэй кампаненты могуць выяўляцца ў студэнтаў на розных узроўнях і ў розных спалучэннях. Так І.В. Журлова выдзяляе тры ўзроўні (высокі, сярэдні і нізкі) сфарміраванасці патрыятызму ў маладым узросце [3]:

1. высокі ўзровень – асоба мае глыбокія веды па такіх базісных паняццях і катэгорыях, як «патрыятызм», «Айчына», «абавязак перад Радзімай», якія выяўляюцца ў самастойнасці меркаванняў і перакананні ў іх значнасці, уменні адстойваць свае пазіцыі і грамадска значныя ідэалы. У такой асобы высока развіта імкненне да самарэалізацыі праз удзел у мерапрыемствах патрыятычнай скіраванасці, у конкурсах і г.д.;

2. сярэдні ўзровень – асоба мае досыць добрыя, але няпоўныя веды пра сутнасць паняццяў, пры гэтым дадзеныя веды не суадносяцца з рэальнасцю, застаючыся толькі як агульныя абстрактныя ўяўленні, не праяўляюцца ў меркаваннях. Пры разуменні неабходнасці і карыснасці дзейнасці грамадскай скіраванасці, удзел у гэтай дзейнасці носіць сітуацыйны характар, мае патрэбу ў знешнім стымуляванні;

3. нізкі ўзровень – веды па сутнасці паняццяў не толькі вельмі павярхоўныя, але яшчэ назіраецца негатыўнае стаўленне да гэтых ведаў, а таксама пасіўнае спажывецкае стаўленне да грамадскага здабытку, выяўляецца імкненне ўсяляк ухіліцца ад патрыятычна-накіраванай дзейнасці, беспрынцыповасць, адмоўныя паводзіны ў адносінах да прыроды.

Разглядаючы выхаванне студэнтаў-валанцёраў як мэтанакіраваны, спецыяльна арганізаваны працэс фарміравання ў тым ліку і грамадскіх якасцей і навыкаў, якія павінны садзейнічаць ў далейшым плённай працоўнай дзейнасці, можна вылучыць уменне кантактаваць, адчуваць адказнасць за свае ўчынкі і словы, імкнуцца быць найлепшым, выходзіць у сабе лідарскія якасці. Абавязкова павінна быць прадугледжана развіццё

спартыўнай складаючай, прадстаўленне магчымасці добраахвотнай дапамогі тым, хто жыве ў нястачы, матывацыя пастаяннай самаадукацыі. Паколькі грамадска-патрыятычны змест дзейнасці валанцёраў павінен быць актуалізаваным і стаць запатрабаваным сярод шырокага кола маладых людзей, маладзёжныя аб'яднанні кааперуюць намаганні. Не апошнюю ролю ў гэтым працэсе адыгрывае аб'яднанне «БРСМ». Паводле апытанняў Г.Г. Рамановіч, сёння амаль кожны беларус не атаясамлівае сябе з народам. На думку аўтара, для павышэння каштоўнасці патрыятызму ў беларускай моладзі варта ўжываць новыя інфармацыйныя тэхналогіі, выкарыстоўваць сучасныя з'явы моладзёвай культуры. Адзін з варыянтаў выхавання патрыятызму – стварэнне адпаведных камп'ютарных гульняў [7].

Такім чынам, праяўленне пачуцця патрыятызму як любові не толькі да радзімы, але і да свайго народа, можна развіваць і выходзіць у моладзі праз фарміраванне ўяўленняў пра мову, месца пражывання, пра гістарычнае мінулае, дзяржаўнасць, праз актыўнае ўцягненне яе ў дабрачынную і сацыяльна значную дзейнасць. Каб студэнты-валанцёры прынялі духоўнасць, патрыятычнасць і сацыяльную актыўнасць як праяўленне ўласнай грамадзянскай культуры, трэба педагагічнае суправаджэнне працэса грамадзянска-патрыятычнага выхавання.

1. *Быков, А. К.* Формирование патриотического сознания молодежи / А. К. Быков // Педагогика. – 2010. – № 9. – С. 10–20.

2. *Вульф, Б.* Готовим организаторов патриотического воспитания детей: содержание и технологии / Б. Вульф // Народное образование. – 2009. – № 8. – С. 101–107.

3. *Журлова, И. В.* Патриотическое воспитание студенческой молодежи: проблемы и пути их решения / И. В. Журлова // Адукацыя і выхаванне. – 2007. – № 2. – С. 28–32.

4. *Красюк, Т. М.* Станаўленне грамадзяніна-патрыёта сродкамі гурткавай і факультатыўнай дзейнасці / Т. М. Красюк // Адукацыя і выхаванне. – 2010. – № 11. – С. 12–14.

5. *Лаврова, Т. В.* Сущность и специфика структуры патриотического самосознания личности / Т. В. Лаврова // Среднее профессиональное образование. – 2008. – № 12. – С. 80–82.

6. Мир словарей [Электронный ресурс] – 2012. – Режим доступа : <http://mirslovari.com>. – Дата доступа : 10.06.2012.

7. *Рамановіч, Г. Г.* Выхаванне духоўнасці і патрыятызму ў сучасных умовах / Г. Г. Рамановіч // Сацыяльна-педагагічная работа. – 2001. – № 6. – С. 6–15.

8. *Сивашинская, Е. Ф.* Педагогика современной школы: курс лекций / Е. Ф. Сивашинская; И. В. Журлова; под общ. ред. Е. Ф. Сивашинской. – Минск : Экоперспектива, 2009. – 212 с.